

de documentaire over het leven van mijn vader: 'Hij zou nooit meer in de keuken werken.'

Tot dat moment waren Lappen voor Mac de aboriginals van het noorden. Hij wist niets van het volk of hun gewoontes, zoals hij ook nooit op een toendra was geweest. De autorit ernaartoe duurde anderhalve dag, inclusief overnachting. Mac had nog steeds geen rijbewijs, maar Jakob vertrouwde hem achter het stuur van zijn Landrover. Het noordelijke landschap – met onstuimige rivieren, oerbossen en geurende wilde bessenvelden – overdonderde hem. Hij was een geboren Hollander, voor hem was de wereld tot dan toe voornamelijk tweedimensionaal geweest. Jakob en hij trokken naar de Padjelanta, het hooggelegen land, waar in de warme maanden rendieren graasden. Vlak bij het zomerkamp van een groep rondtrekkende Rendiersamen zetten ze hun tent op. Ze sliepen op het zachte mos, dronken water uit een kraakheldere beek, aten rendiervlees met de gastvrije Samen.

'Lappen hebben een weerbarstige schoonheid,' zei Jakob op een avond bij de tent, terwijl ze een voor Zweedse begrippen goedkope fles Scotch deelden, uit het krat dat Jakob voor deze reis had ingeslagen. Althans, Mac nam zo af en toe ook een kleine nip (dit is geen ironie, Ronja). Jakob was vol lof over de uiterlijke verschijning van het noordelijke volk. 'Met hun brede, platte gezichten en hun stevige, gedrongen lichamen. Maar dan hun ogen. Satan in de hel*, hun ogen! Geen menstype heeft zulke intens blauwe ogen als de Lap. We zijn hier voor ogen, mister Hope.'

Die ogen waren inderdaad verpletterend, en zagen er ook steeds anders uit. Jakob maakte tientallen portret-

* Zweden houden ervan in hun krachttermen te verwijzen naar de hel en de duivel, in vele variaties. Satan. Hel. Duivels. Satan in de hel. De hel van de duivels. Alle duivels in de hel. Et cetera.

ten van een prachtig Saams meisje genaamd Loikja, wier azuurblauwe ogen almaar oplichtten in haar gezicht. In de ochtendschemering waren ze roomzacht, in het middaglicht trots, in het avondlicht uitdagend en in het nachtlucht ongreepbaar.

Jakob en Mac zaten regelmatig met hun gastheren en -dames bij het kampvuur. De Samen speelden op hun mondharp en zongen liederen die voor Mac toen klonken als Zwitsers gejoel.* Op hun beurt vertolkten Jakob en hij (tweede stem) een doorleefd nummer van Tom Waits, dat Jakob opdroeg aan alle Samense vrouwen, Loikja in het bijzonder. Later in de tent zou ze hem passend bedanken voor zijn mooie lied. Wat de Saamse vrouwen van Mac vonden heeft de overlevering nooit gehaald, noch of hij viel voor de charmes van Saamse meisjes.

Tijdens deze maand dacht mijn vader vaak aan zijn moeder, iets wat hem verbaasde, want in de jaren ervoor had hij dat nauwelijks gedaan. In Stockholm raakte Nederland steeds verder weg, zijn moeder leek verdwenen uit zijn gedachten. Aan het begin van hun reis had Jakob hem 's avonds bij het vuur zomaar om een foto van zijn moeder gevraagd. Mijn vader lachte. Alsof hij die in zijn portemonnee had zitten. Hierop had Jakob zijn portemonnee getrokken en Mac foto's laten zien van zijn dierbaren, Cilla, zijn ouders, zijn broers. Mac moest bekennen dat hij geen foto's van zijn familieleden bij zich had, noch hier in Lapland, noch in Stockholm. Misschien dat zijn moeder die dagen daarom steeds vaker in zijn gedachten kwam. Hij hoorde zichzelf dingen aan haar uitleggen, dingen over zijn leven, over hoe het ging en wat hij meemaakte. Niet dat hij se-

* Musicologen vinden dit een onbetamelijke vergelijking. Zij zien opvallende overeenkomsten tussen de oeroude traditionele 'jojk' van Samen en het gezang van andere natuervolken, zoals indianen.

rieus dacht dat zijn moeder ergens rondzweefde, maar hij vertelde haar in gedachte dingen die hij zou hebben verteld als ze nog had geleefd. Zijn leven door de ogen van zijn gestorven moeder.

Mac leerde dat volgens de Samen ieder mens zijn Padjelanta zoekt, zijn eigen beloofde hoogvlakte. Hij dacht te begrijpen wat ze hiermee bedoelden (en vertelde dit aan zijn moeder). Gespeend van luxe en stadse geneugten ontdekte hij de fotografie. Hoe je polaroids moest maken, belichting controleren, diafragma instellen, scherpte-diepte bepalen, maar veel meer nog: hoe je moest kijken. Jakob Sjöberg liet hem zien waarnaar hij zocht, wat zich in het licht verborgen hield, hoe je de wereld kon veranderen door simpelweg door je knieën te zakken, hoe je ook kon kijken door je ogen half dicht te doen.

Een maand later reden Jakob en Mac terug naar Stockholm, met op de achterbank vijftien luchtdicht verpakte dozen fotomateriaal. Mac had geen zin om weer bij Tennstopet aan te kloppen voor een slaappleats, laat staan bij een fascistoïde jeugdherberg. Jakob stelde voor dat hij zijn afgetrapte rugzak bij hem thuis zou stallen, op voorwaarde dat Mac hem zou helpen in zijn donkere kamer. Mac zei ja, hoewel hij geen idee had wat een doka inhield.

Zelfs vandaag de dag heeft Mac tegen beter weten nog steeds een functionerende donkere kamer in de Melkerij, ter herinnering aan een strijd die al lang geleden is verloren. Tegenwoordig werkt vrijwel iedere fotograaf digitaal en vergroeters, proefstrookjes en chemicaliën behoren tot het verleden (Mac heeft Ronja en mij meerdere malen laten zien hoe het procedé werkt, in de hoop dat we erdoor zouden worden gegrepen en ons schrijverschap zouden inruilen voor de fotografie). De dag na hun terugkomst uit Lapland nam Jakob hem mee naar zijn lichtdichte kamer. Na een maand assistent te zijn geweest dacht mijn vader

wel te weten waar het in fotografie om ging. Hij moest erkennen dat hij ernaast zat. Fotograferen is maar een beperkt onderdeel van fotograferen. Het gaat ook om wat er achteraf gebeurt: de manipulatie van licht en tijd.

Jakob liet hem zien hoe hij zijn filmrollen ontwikkelde in een door hemzelf getimmerde kist. Hij doofde alle lampen in de kamer. In het rode donker belichtte Jakob een groot vel fotopapier, dat hij daarna in een bak met chemicaliën liet glijden. 'Toen volgde het meest magische moment uit het leven van een fotograaf, althans van de fotograaf Mac de Hoop,' aldus de catalogus van *The Eyes of Hope*.

Terwijl het vel in een bad met een stof genaamd ontwikkelaar dreef, werden heel geleidelijk de contouren zichtbaar van een steeds scherper wordende voorstelling. Er ontwaakte een beeld. Mac was getuige van niets minder dan een schepping.

De eerste foto die Jakob Sjöberg in zijn bijzijn liet ontwikkelen was er een van het meisje Loikja. Na een tijdje deed Jakob het grote vel over in een ander chemisch bad en vervolgens knipte hij een tl-buis aan. Mac keek naar het lachende gezicht van de knappe Saamse. Zelfs op de zwart-witfoto vlamden haar ogen op. Een rilling over zijn rug. Een vreemde ontroering bij zijn Padjelanta te zijn.

'Je vader was op die leeftijd zo godvergeten serieus.'

Cilla vertelde hoe Mac zich in de weken na Lapland urenlang in eenzaamheid opsloot om technieken uit te proberen in Jakobs doka. Andere studenten trokken de stad in om meisjes te versieren en als dat niet lukte, op pleinen zingend met elkaar te drinken, maar Mac taalde alleen naar deze benauwde donkere stinkende ruimte. Van het weinige geld dat hij als assistent bij Jakob verdiende, kocht hij diens Hasselblad. Op een oud fototoestel moet je het leren. Jakob werd bijna emotioneel toen hij zijn Has-